
5. konferenca DAES

Sodobni izzivi menedžmenta v agroživilstvu

Pivola
18.-19. marec 2010

društvo agrarnih
ekonomistov slovenije

DAES

Sodobni izzivi menedžmenta v agroživilstvu

Uredil:

dr. Črtomir Rozman in dr. Stane Kavčič

Programski odbor:

dr. Jernej Turk (predsednik), dr. Emil Erjavec, dr. Črtomir Rozman, Branko Ravnik, mag. Neva Pajntar, dr. Karmen Pažek, dr. Darja Majkovič, dr. Andreja Borec, dr. Andrej Udovč, dr. Stane Kavčič, dr. Miroslav Rednak, dr. Martin Pavlovič.

Izdajatelj:

Društvo agrarnih ekonomistov - DAES; zanj Emil Erjavec

Prelom in priprava za tisk:

dr. Stane Kavčič, mag. Ajda Kermauner Kavčič

Oblikovanje naslovnice:

Grega Kropivnik in Potens d.o.o.

Tisk:

Potens d.o.o.

1. izdaja

Naklada 250 izvodov

Domžale, 2010

Prispevki so recenzirani. Za jezikovno pravilnost in vsebino odgovarjajo avtorji.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

338.43(497.4)(082)

338.43(497-15)(082)

63:339.923:061.1EU(082)

DRUŠTVO agrarnih ekonomistov Slovenije. Konferenca (5 ; 2010 ; Maribor)

Sodobni izzivi menedžmenta v agroživilstvu / 5. konferenca DAES,
Pivola, 18.-19. marec 2010 ; [uredil Črtomir Rozman in Stane Kavčič].

- 1. izd. - Ljubljana : Društvo agrarnih ekonomistov Slovenije - DAES, 2010

ISBN 978-961-91094-5-8

1. Gl. stv. nasl.

250170112

IV. Strukturne spremembe v agroživilstvu

ANALIZA LASTNOSTI NASLEDNIKOV NA DRUŽINSKIH KMETIJAH

Zarja BOHAK^a, Andreja BOREC^b, Jernej TURK^c

IZVLEČEK

Urejeno nasledstvo je pomemben dejavnik obstoja družinskih kmetij, stanje nasledstva pa omogoča vpogled v bodoče spremembe socio-ekonomske strukture kmetijstva ter daje pomembno informacijo o razvojni politiki kmetijstva. Nasledstvo je proces, kjer se večine, tradicija in kapital prenesejo iz ene (starševske) na drugo (nasledstveno) generacijo. Pri tem ni pomembno le, da ima kmetija zagotovljenega naslednika, pač pa tudi lastnosti naslednika, saj se mnogo mladih danes sooča s težavno odločitvijo glede izbire poklica v mestu ali na deželi. V tem prispevku smo analizirali lastnosti naslednikov na kmetijah na Primorskem. Podatke smo pridobili s pomočjo standardiziranega FARMTRANSFER vprašalnika in jih nato obdelali z uporabo opisne statistike v okviru programa SPSS 15. 0. Za numerične spremenljivke smo izračunali aritmetično sredino, minimalno in maksimalno vrednost ter standardni odklon, za atributivne spremenljivke pa absolutne in odstotne frekvence. Preučevani parametri spol, starost, poklic izbranega naslednika ter njegovo sodelovanje pri odločanju na domači kmetiji, so nam skupaj s spoznanji drugih študij o nasledstvu na kmetijah ter analizo možnosti, ki jih ponuja Program razvoja podeželja 2007-2013, pomagali določiti pripravljenost mladih za kmetovanje. Ugotovili smo, da so lastnosti izbranih naslednikov v večini primerov ustrezne in da obstaja velika verjetnost, da bodo mladi tudi po prevzemu kmetije nadaljevali s kmetovanjem ter ohranjali tradicijo kmečkega poklica v družini.

Ključne besede: družinske kmetije, naslednik, deskriptivna statistika

PROFILE OF SUCCESSORS ON FAMILY FARMS

ABSTRACT

Farm succession is an important issue for any family farm, for their future socio-economic structure and for underlying rural policy instruments. This is the process whereby the skills, tradition and capital of farming are passed from one generation to the next. The profile of the farm successor is important factor for preservation of family farms as many potential farmers face the difficult choice between farming and »a city career«. The aim of this paper is to analyse the profile of successors of family

^a Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede, Katedra za agrarno ekonomiko in razvoj podeželja, +386(0)26130834; zarja.bohak@uni-mb.si

^b Enako kot a) +386(0)26130864; andreja.borec@uni-mb.si

^c Enako kot a) +386(0)23209000, jernej.turk@uni-mb.si

farms from Primorska region. As the research method a standardized questionnaire FARMTRANSFER was used. Data were processed by using the programme SPSS 15.0. Basic descriptive statistics was carried out to define the arithmetic mean, minimum, maximum and standard deviation for numerical variables and absolute and percent frequencies for attributive variables. Both, the analysis of the possibilities, offered by the Rural Development Programme 2007-2013 and the analysis of successors' characteristics enabled us to define the willingness of younger population to embark on farming. The results of the analysis reveal that is very likely that young people will continue to maintain the tradition of farming and rural occupation in the family also after farm takeover.

Key words: family farms, farm successor, descriptive statistics

1 Uvod

Urejeno nasledstvo na družinskih kmetijah je eden izmed najpomembnejših pokazateljev ali bodo kmetije v bodoče preživele ali ne (Potter in Lobley, 1992; Gasson in Errington, 1993; Blanc in Perrier-Cornet, 1993; Kimhi, 1995; Kovačič, 1996; Weiss, 1999; Kimhi in Nachlieli, 2001.). Nasledstvo je kompleksen proces, ki lahko traja različno dolgo in v okviru katerega kmetovalec načrtuje svojo upokožitev in nadaljnji razvoj kmetije ter preda nadzor nad poslovanjem nasledniku (Glauben s sod., 2004a). Eden najpomembnejših pogojev, da bo sam proces nasledstva izpeljan pravilno in da se bo torej kmetija kot taka obdržala, je določitev naslednika kmetije. Le-ta je največkrat otrok kmetovalcev, lahko pa tudi bližnji oz. daljni sorodnik. Izbira naslednika je lahko ena najbolj kritičnih nalog, ki ni enostavna ne za kmetovalca samega ne za naslednika, čeprav seveda obstajajo tudi primeri, ko kmetovalci trdijo, da se je naslednik »pojaval kar sam« (Errington, 1993/94).

Namen tega prispevka je analizirati profil naslednikov na vzorcu družinskih kmetij iz Primorske regije. Ugotavljali smo spol, starost, izobrazbo, poklic in sodelovanje naslednikov pri poslovanju na domači kmetiji ter na podlagi dobljenih podatkov poskušali ugotoviti primernost mladih za vstop v kmetijstvo ter njihove možnosti za pridobitev finančnih sredstev na podlagi ukrepa Programa razvoja podeželja RS 2007-2013.

2 Materiali in metode

Za pridobivanje podatkov o stanju nasledstva na kmetijah smo uporabili standardiziran anketni vprašalnik, v originalu razvit na Univerzi v Plymouthu (VB) za raziskovalne namene. Do danes je vprašalnik uporabljen v več državah (skupno več kot deset svetovnih držav) in tako omogoča vključevanje standardiziranih podatkov v FARMTRANSFERS bazo o nasledstvu in dedovanju na kmetijah. Od leta 2005 je v FARMTRANSFERS Project Partners vključena tudi Fakulteta za kmetijstvo in biosistemske vede (FKBV) Univerze v Mariboru. S priključitvijo k »Farm Succession and Inheritance Research« je fakulteta zavezana posredovati objavljene analize raziskav, hkrati pa ji članstvo v tej bazi omogoča dostop do vseh raziskav narejenih v okviru FARMTRANSFERS baze.

Uporabljeni standardizirani vprašalnik je sestavljen iz treh delov. Prvi del se navezuje na splošne podatke o kmetiji in družini. Drugi sklop je namenjen predaji kmetije in načrtom gospodarjev v zvezi s tem. Tretji sklop vprašanj pa je namenjen bodočemu prevzemniku. Vsak sklop ima različno število vprašanj, skupno jih je 28. Vprašanja so v glavnem zaprtega in pol-zaprtega tipa.

Celotna raziskava je obsegala vzorec 215 kmetij iz celotne Slovenije, od tega je bilo 47 kmetij iz Primorske V tem prispevku smo analizirali 28 družinskih kmetij iz Primorske regije, ki že imajo zagotovljenega naslednika. Pri analizi profila bodočih naslednikov nam je bil v pomoč predvsem tretji sklop standardiziranega vprašalnika. Glavna kmetijska dejavnost na večini preučevanih kmetij so trajni nasadi (43%) in poljedelstvo (22%), v manjši meri pa se pojavljajo še mešane in govedorejske kmetije. Anketiranje je potekalo meseca januarja 2009. Na vprašalnik so odgovarjali trenutni lastniki kmetij. Dobljeni podatki so bili obdelani s programom SPSS 15.0. Za numerične spremenljivke smo izračunali aritmetično sredino, minimalno in maksimalno vrednost ter standardni odklon, za atributivne spremenljivke pa absolutne in odstotne frekvence.

3 Analiza profila bodočih prevzemnikov družinskih kmetij s Primorske

Splošno znan je princip primogeniture, katerega opisujeta že Gasson in Errington (1993). V okviru tega principa velja, da kmetijo prevzame *ena* oseba, ki je *moškega spola* in po možnosti hkrati *prvo rojeni* sin. Tudi drugi avtorji (Kimhi in Nachlieli, 2001; Glauben s sod., 2004b, Rossier in Wyss, 2006; Kerbler, 2007) se strinjajo, da je naslednik največkrat moškega spola. Skladno s spoznanji tujih avtorjev smo v naši raziskavi ugotovili, da je 82,1% bodočih naslednikov primorskih družinskih kmetij moškega spola in le 17,9% ženskega. Velja tudi koncept primogeniture, saj so nasledniki moškega spola v 78,6% sinovi trenutnih gospodarjev in le 3,6% bodočih prevzemnikov kmetij je zetov trenutnih gospodarjev. Kar se tiče naslednic, pa so vse hčere gospodarjev.

Glede starosti gospodarjev kmetij in posledično tudi njihovih naslednikov velja, da je delovna sila v kmetijstvu starejša od tiste v drugih gospodarskih sektorjih (Fennell, 1981), saj se mnogo mladih raje odloči za nekmetijski poklic in se morda tudi odseli v mesto, njihovi ostareli starši pa vztrajajo z delom na kmetiji. Za ostarele kmetovalce z že določenim naslednikom pogosto velja, da kmetovalec običajno le stežka prepusti vajeti mlajši generaciji, saj se na ta način sooča z dokazi o svojem staranju in pešanju svojih moči (Errington, 1993/94; Bohak 2006). Najboljša starost naslednika ob prevzemu kmetije je okrog 40 let, ko si je naslednik pridobil že večino pomembnih izkušenj in znanj (Gasson in Errington, 1993; Corsi, 2004; Ochoa s sod., 2007). Pomembno je opozoriti tudi na posledice prepoznega nasledstva (Errington, 1993/94; Stiglbauer in Weiss, 2000; Kimhi in Nachlieli, 2001; Glauben s sod., 2004b), ko je naslednik že »zrel« za prevzem kmetije, njegov oče pa še vztraja pri vodenju kmetije. Lahko se zgodi, da takšna kmetija ostane brez naslednika, saj se mladi naveličajo čakati na odločitev staršev o predaji kmetije, poiščejo si drug vir prihodkov, ustvarijo si družino in se preselijo drugam, kasneje pa se le stežka odločijo, da bi spremenili svoj ustaljen življenjski slog ter se vrnili in prevzeli domačo kmetijo.

Na obravnavanem območju je najmlajši že določen naslednik star šele 13 let, najstarejši pa 50, povprečna starost naslednikov je 30 let, kar je v bistvu dober rezultat, saj nasledniki še niso prestari in imajo še čas, da si pridobijo potrebne izkušnje in nato še pravočasno prevzamejo kmetijo.

Naslednik je običajno otrok gospodarjev, kar se zdi kot posebna značilnost kmetijskega sektorja (Blanc in Perrier-Cornet, 1993), vendar ni mogoče kar tako trditi, da bo otrok zagotovo prevzel kmetijo, ko bo pač dovolj star. Pomemben indikator za otrokovo pripravljenost na prevzem kmetije sta prav gotovo izobrazba in poklic bodočega naslednika.

V naslednjih preglednicah (preglednici 1 in 2) sta prikazana poklic in izobrazba bodočih prevzemnikov družinskih kmetij v Primorski regiji.

Preglednica 1: Najvišja zaključena stopnja kmetijske in/ali nekmetijske izobrazbe naslednikov družinskih kmetij iz Primorske regije

Kmetijska izobrazba	f	f%	Nekmetijska izobrazba	f	f%
Poklicna šola	3	10,7	Osnovna šola	12	42,9
Srednja kmetijska šola	4	14,3	Poklicna šola	8	28,6
Višješolska oz. visoka strokovna šola	4	14,3	Srednja šola	7	25,0
Univerzitetna izobrazba	0	0	Višješolska oz. visoka strokovna šola	0	0
Podiplomska izobrazba	0	0	Univerzitetna izobrazba	1	3,6
Nima kmetijske izobrazbe	17	60,7	Podiplomska izobrazba	0	0
Skupaj	28	100	Skupaj	28	100

Posebej smo raziskali kmetijsko in nekmetijsko izobrazbo naslednikov družinskih kmetij na obravnavanem območju (preglednica 1). Glede najvišje dosežene stopnje kmetijske izobrazbe ima največ naslednikov končano srednjo (14,3%) in visoko strokovno šolo (14,3%), nekaj manj (slabih 11%) jih ima zaključeno poklicno šolo. Skoraj dve tretjini (slabih 61%) naslednikov nima kmetijske izobrazbe, prav tako nihče nima univerzitetne ali podiplomske izobrazbe s kmetijskega področja.

Kar se tiče najvišje zaključene stopnje nekmetijske izobrazbe, ima skoraj polovica naslednikov (42,9%) končano samo osnovno šolo, okrog četrtnina (28,6% in 25%) jih je končalo poklicno in srednjo šolo, le 3,6% naslednikov ima doseženo univerzitetno izobrazbo.

Tuje raziskave kažejo, da je vpliv najvišje dosežene izobrazbe naslednika na uspešen prevzem kmetije in nadaljnje kmetovanje lahko dvorezen meč. Po eni strani je vpliv pozitiven: bolj izobražen dedič naj bi prevzel kmetijo prej (Kimhi, 1994; Miljkovic, 2000), kajti starši, ki imajo (bolj) izobražene otroke, raje prej predajo kmetijo, saj čutijo, da bo otrok zaradi več znanja sposoben bolje upravljati s kmetijo kot pa oni sami. Prav tako lahko znanje, povezano s kmetovanjem, spodbudi otroke k prevzemu kmetije (Rosenzweig in Wolpin, 1985). Po drugi strani pa lahko višja stopnja izobrazbe, tudi kmetijske, spodbudi otroke, da se začnejo ozirati za drugimi

viri zaslužka in kmetujejo le dopolnilno ali pa še to ne, saj se jim večja mobilnost na trgu dela (Corsi, 2004; Henessy in Rehmann, 2007; Ochoa s sod., 2007). Če torej upoštevamo tuje izkušnje, ki govorijo o vplivu izobrazbe na nadaljnje kmetovanje, lahko s precejšnjo gotovostjo trdimo, da obstaja velika verjetnost, da bodo nasledniki na obravnavanem območju tudi zares prevzeli kmetijo in po prevzemu kmetije nadaljevali s kmetovanjem, saj jih ima slaba polovica (skoraj 40%) kmetijsko izobrazbo, ki naj bi spodbujala k prevzemu, skoraj nihče pa nima univerzitetne izobrazbe, ki bi morda mlade lahko odvrčala od poklica kmetovalca.

Preglednica 2 prikazuje poklic naslednikov družinskih kmetij z obravnavanega območja.

Preglednica 2: Poklic naslednikov družinskih kmetij iz Primorske regije

Poklic	f	f%
Naslednik se še šola	11	39,3
Je polno zaposlen na kmetiji svojih staršev	5	17,9
Občasno dela na kmetiji svojih staršev	4	14,3
Kmetuje na svoji lastni kmetiji	1	3,6
Je zaposlen na kmetijskem področju	1	3,6
Je samostojen podjetnik izven kmetijskega področja	2	7,1
Je zaposlen na nekmetijskem področju	9	32,1

Velik delež (39,3%) naslednikov se še šola, kar je v skladu s podatkom o relativno nizki povprečni starosti naslednikov. Kar se tiče ostalih bodočih prevzemnikov, ki že imajo svoj poklic, je razveseljivo, da jih je največ (skoraj 18%) polno zaposlenih na kmetiji svojih staršev. Predvidevamo, da so te kmetije dovolj velike (povprečna velikost teh kmetij je 21,4 ha) in finančno sposobne, da preživljajo dve generaciji, prav tako pa je mogoče domnevati, da bodo ti nasledniki nekoč zagotovo prevzeli kmetijo in s kmetovanjem tudi nadaljevali. Naslednikov, ki občasno kmetujejo na kmetiji svojih staršev je dobrih 14%, na svoji lastni kmetiji jih kmetuje 3,6%, medtem ko je zaposlenih izven kmetije staršev vendar pa na kmetijskem področju 3,6% naslednikov. Tudi za to skupino naslednikov je mogoče predvideti, da bodo nekoč prevzeli kmetijo in nadaljevali s kmetovanjem, saj si že nabirajo primerne izkušnje in/ali se uvajajo v poslovanje na domači kmetiji. 39,2% naslednikov je zaposlenih na nekmetijskem področju in za te obstaja upravičen dvom, da morda ne bodo prevzeli kmetije oz. po prevzemu ne bodo nadaljevali s kmetovanjem, saj si že gradijo kariero drugje.

Da bi preučili, v kolikšni meri je naslednik vključen v proces poslovnega odločanja na družinski kmetiji, je v vprašalnik vključena tudi t. i. Erringtonova lestvica (Errington, 1998) prenosa poslovnih odločitev iz gospodarja na naslednika v okviru poslovanja družinske kmetije. Lestvica obsega sklope vprašanj o operativnem poslovanju, o finančnem poslovanju in o delu z najeto delovno silo (preglednica 3). Gospodarji, ki so odgovarjali na vprašanja, so morali s števkami od 1 do 5 oceniti, na čigavo pobudo se vršijo dejavnosti (1 = gospodar odloča sam, 2 = naslednik

sodloča, 3 = oba imata enako pravico do odločanja, 4 = gospodar sodloča, 5 = naslednik odloča sam). Povprečje ocen kaže, kdo v večji meri odloča o neki dejavnosti: višje je povprečje ocen, večjo moč ima naslednik pri odločitvi oziroma bolj samostojno odloča.

Preglednica 3: Erringtonova vrednostna lestvica vključenosti naslednikov družinskih kmetij v poslovne odločitve na kmetiji

Odločitev/dejavnost	Vrsta nadzora	Povprečje ocen
Načrt dela za določen dan	Operativno poslovanje	2,3
Kako naj bo opravljeno delo		2,4
Časovna razporeditev dela		2,5
Dolgoročno načrtovanje dela		2,6
Vrsta in doziranje gnojil/FFS/krmil/zdravil		1,9
Oskrba črede		1,7
Letni načrt pridelave/prireje		2,3
Nabava in vrsta kmetijskih strojev in opreme		2,7
Čas prodaje živine/pridelkov		2,0
Pogajanja pri prodaji živine/pridelkov		1,8
Vrsta in načrtovanje investicij		2,6
Dolgoroč. odloč. o proizvod. opremi in osnov. kmet. dejav.		2,6
Pogajanja in izbor možnih finanč. sredstev za proizvodnjo		Finančno poslovanje
Čas plačila računov	1,5	
Knjigovodstvo	1,7	
Sodelov. pri različ. ukrepih in programih kmet. politike	2,0	
Kdaj in če najeti dodatno delovno silo	Delo z najeto delovno silo	1,1
Izbira in najem dodatne delovne sile		1,1
Nadzor in izobraževanje dodatne delovne sile		0,6

Raziskave Gassonove in Erringtona (1993) ter Erringtona (1993/94 in 1998) kažejo, da so prva področja, kjer gospodar že zgodaj dopušča nasledniku proste roke pri odločanju tista, kjer naslednik lahko pridobi dokaj specifična znanja, npr. odločanje o strojnem parku, odločanje o uporabi fito-farmaceutskih sredstev (FFS) in oskrba živine, medtem ko finančno poslovanje ostane v rokah gospodarja praktično do njegove smrti.

Rezultati tabele 3 kažejo, da so nasledniki na obravnavanem območju skoraj enakovredno odločajo skupaj z gospodarjem o zadevah operativnega poslovanja (povprečje odgovorov je blizu 3), posebej kar se tiče strojnega parka, čeprav še v

tem primeru ocena 3 ni dosežena, kar kaže, da imajo gospodarji še vedno nekoliko več besede. Izjema so tiste dejavnosti, za katere tuji raziskovalci trdijo, da naslednik najprej prevzame odgovornost za njih (uporaba FFS, oskrba črede). Razlog je verjetno v tem, da so v povprečju nasledniki še precej mladi (večina se jih še šola) in da jih je le slabih 18% (preglednica 2) zaposlenih na kmetiji svojih staršev, kar pomeni, da nasledniki pomembne odločitve sprejemajo drugje, na domači kmetiji pa za sedaj še večino odločitev izpelje trenutni gospodar. Skladno s tujimi spoznanji pa nasledniki proučevanih kmetij zelo malo odločajo o finančnem poslovanju na kmetiji. Kar se tiče odločanja o najeti delovni sili, kjer so nasledniki še manj vključeni v sprejemanje odločitev, je potrebno opozoriti, da na večini obravnavanih kmetij ne potrebujejo delovne sile, če pa jo že, pa le kratek čas in še to po navadi priskočijo na pomoč prijatelji, sorodniki in sosedje, katerih ni potrebno nadzorovati ali posebej usposablјati in katerim se usluga ne plača, pač pa se jim npr. povrne s pomočjo pri delu na njihovi kmetiji. V takem primeru očitno kar gospodar uredi vse potrebno.

Od leta 2007 naprej se lahko mladi nasledniki kmetij prijavijo na javni razpis Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (MKGP) za ukrep Pomoč mladim prevzemnikom kmetij, ki je razpisan v okviru Programa razvoja podeželja Republike Slovenije. Predmet tega razpisa je enkratna finančna pomoč mladim prevzemnikom kmetij za prvi lastniški prevzem kmetije ki lahko, odvisno od pogojev, obsega od 1.000.000 pa do 7.000.000 € enkratne pomoči za posameznega prevzemnika. Razpis obsega več pogojev, ki jih morata izpolnjevati tako kmetija kot mladi prevzemnik. Tako mora vlagatelj, mladi prevzemnik kmetije, med drugim biti starejši od 18 in mlajši od 40 let v letu oddaje vloge. Mora imeti tudi ustrezna poklicna znanja in mora biti ustrezno usposobljen za opravljanje kmetijske dejavnosti. V okviru naše analize naslednikov kmetij v Primorski regiji nismo uspeli pridobiti podatka o tem, koliko mladih naslednikov se bo morda v kratkem ali pa v prihodnje prijavilo na ukrep. Glede na zahtevo po primerni starosti in primerni izobrazbi ter izkušnjah s kmetovanjem pa ocenjujemo, da bi skoraj 40 % naslednikov lahko pridobilo finančno pomoč. Spadajo namreč v ustrezno starostno kategorijo ter imajo ustrezno izobrazbo in izkušnje, saj so polno oz. občasno zaposleni na kmetiji svojih staršev, kmetujejo na svoji lastni kmetiji ali pa so zaposleni na kmetijskem področju. Seveda je kriterijev za uspešno pridobitev finančnih sredstev še več in ni mogoče trditi, da bi nasledniki proučevanih kmetij zadostili vsem pogojem ter si zagotovo pridobili finančna sredstva. Vendar pa bi uspešna prijava na ukrep lahko omogočila, da bi se za prevzem kmetije odločili tudi tisti nasledniki, ki morda odlašajo s prevzemom ali pa celo razmišljajo o opustitvi kmetovanja in o drugačni poklicni poti, kar bi vsekakor pripomoglo, da bi več kmetij dobilo svoje nove mlade gospodarje.

4 Zaključek

Urejeno nasledstvo na družinski kmetiji je ključnega pomena za nadaljnje preživetje kmetije in izbira primerne naslednika je ena najtežjih nalog, s katerimi se soočajo starši oz. kmetovalci. Eden od pomembnih pogojev za izbiro naslednika je vsekakor zanimanje otroka za kmetijstvo (Rossier in Wyss, 2006), saj ni nujno, da bo vsak, ki bo prevzel kmetijo, s kmetovanjem tudi nadaljeval.

Namen našega prispevka je bil preučiti lastnosti že določenih naslednikov na 28 družinskih kmetijah iz Primorske regije. Analizirali smo splošne značilnosti naslednikov, spol oz. sorodstveno razmerje do gospodarja, starost, pridobljeno

stopnjo izobrazbe, poklic ter sodelovanje naslednikov v poslovnih odločitvah na domači kmetiji.

Ugotovili smo, da so izbrani nasledniki v večini (skoraj 97%) otroci gospodarjev, kar je vsekakor dober znak, saj pomeni povezanost otrok s kmetijo in pridobivanje ustreznih znanj že od mladih nog, kar povečuje verjetnost, da bo tudi otrok »naslednik« nadaljeval s kmetovanjem. Potrdimo lahko, da na primeru proučevanih kmetij velja koncept primogeniture, saj so v večini primerov (82,1%) nasledniki sinovi.

Povprečna starost naslednikov je 30 let, torej še niso prestari za prevzem kmetije in je še čas, da se njihovi starši izognejo posledicam prepoznega nasledstva, ki med drugim pomenijo tudi, da so si otroci v času čakanja na kmetijo začrtali drugačno poklicno in življenjsko pot, ter se bodo zato le neradi vrnili na domačo kmetijo in nadaljevali z delom svojih staršev.

Glede izobrazbe in poklica lahko trdimo, da je okrog 40% naslednikov na dobri poti, da resnično prevzamejo kmetijo in nadaljujejo s kmetovanjem, saj imajo kmetijsko izobrazbo oz. poklic, povezan s kmetijstvom, kar pomeni večjo verjetnost, da bodo z izbrano poklicno potjo nadaljevali tudi po prevzemu kmetije.

Vsekakor je pomembno vključevanje naslednikov v poslovne odločitve na domači kmetiji. Že Errington (1993/94) je opisoval vzorce nasledstva, pri katerih velja, da je najslabša možnost, kadar naslednik le dela za očeta in tako predstavlja neke vrste delovno silo, ne sprejema pa nobenih pomembnih poslovnih odločitev. V tem primeru po navadi naslednik prevzame kmetijo šele po gospodarjevi smrti in je povsem nepripravljen na vodenje kmetije, kar lahko pomeni vsaj poslabšanje poslovanja kmetije, če ne celo njen propad. Na obravnavanih kmetijah nasledniki na splošno še večinoma ne odločajo samostojno, kar ni nujno slab znak, saj se večina naslednikov še izobražuje ali pa so zaposleni drugje. Vseeno pa rezultati kažejo, da v večini primerov gospodarji sprejemajo poslovne odločitve skupaj s svojimi nasledniki, torej le-ti nikakor niso samo par delovnih rok, pač pa se tudi že vpeljujejo v kmetovanje kot posel.

Rezultati naše analize kažejo, da bi okrog 40% naslednikov morda lahko uspešno kandidiralo za pridobitev finančnih sredstev iz naslova ukrepa Pomoč mladim prevzemnikom, ki se izvaja v okviru Programa razvoja podeželja RS 2007-2013, saj spadajo v ustrezno starostno kategorijo in imajo ustrezno izobrazbo oz. izkušnje. Seveda s to analizo nismo pridobili dovolj podatkov, da bi lahko trdili, da bi ti mladi zagotovo prejeli finančno pomoč saj je pogojev še več, vendar pa bi uspeh v tem primeru pomenil, da bi kmetija zagotovo dobila novega mladega gospodarja, ki bi s kmetovanjem nadaljeval tudi v prihodnje.

5 Literatura

- Blanc M., Perrier-Cornet P. 1993. Farm transfer and farm entry in the European Community. *Sociol. Rural.*, 33, 3-4; 319-335.
- Bohak, Z. 2006. Nasledstvo in primerjava kmetij z in brez naslednika v občinah Gorišnica, Destrnik in Trnovska vas. Diplomski naloga. Univerza v Mariboru, Fakulteta za kmetijstvo Maribor, Maribor. 68 str.
- Corsi A. 2004. Intra-family succession in Italian farms. Paper prepared for presentation at the SFER Conference : Les mutations de la famille agricole: Consequences pour les politiques publiques, Paris, France.

- Errington A. J. 1993/94. Managing succession in the farm family business. *Farm Management*, 8, 8; 349-359.
- Errington A. J. 1998. The intergenerational transfer of managerial control in the farm-family business: a comparative study of England, France and Canada. *Journal of Agricultural Education and Extension*, 5, 2; 123-136.
- Fennell R. 1981. Farm succession in the European-Community. *Sociol. Rural.*, 21, 1;19-42.
- Gasson R., Errington A. J. 1993. *The farm family business*. CAB International, London.
- Glauben T., Tietje H., Vogel S. 2004a. Farm succession patterns in Northern Germany and Austria-a survey comparison. *Universität für Bodenkultur Wien, Wien*, 12 str.
- Glauben T., Tietje H., Weiss C. 2004b. Intergenerational succession in farm households: evidence from Upper Austria. *Review of Economics of the Household*, 2, 4; 443-461.
- Hennessy T., Rehman T. 2007. An investigation into factors affecting the occupational choices of nominated farm heirs in Ireland. *J. Agric. Econ.*, 58, 1; 61-75.
- Kerbler B. 2007. Povezanost nasledstva na hribovskih kmetijah v Sloveniji z njihovo socialnogeografsko strukturo. *Disertacija. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana*, 385 str.
- Kimhi A. 1994. Optimal timing of farm transferral from parent to child. *Am. J. Agric. Econ.*, 76, 2; 228-236.
- Kimhi, A. 1995. Differential human capital investments and the choice of successor in family farms. *Am. J. Agric. Econ.*, 77, 3; 719-724.
- Kimhi A., Nachlieli N. 2001. Intergenerational succession on Israeli family farms. *J. Agric. Econ.*, 52, 2; 42-58.
- Kovačič M. 1996. Socio-ekonomska in velikostna struktura kmetij v Sloveniji v obdobju 1981-1991. *Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Ljubljana*, 105 str.
- Miljkovic, D. 2000. Optimal timing in the problem of family farm transfer from parent to child: an option value approach. *J. dev. econ.*, 61, 2; 543-552.
- Ochoa A., Casanovas V., Almansa C. 2007. Explaining farm succession: the impact of farm location and off-farm employment opportunities. *Spanish Journal of Agricultural Research*, 5, številka; 214-225.
- Potter C., Lobley M. 1992. Ageing and succession on family farms – the impact on decision-making and land-use. *Sociol. Rural.*, 32, številka; 317-334.
- Program razvoja podeželja RS 2007-2013. Ukrep 112: Pomoč mladim prevzemnikom kmetij. *Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano*. <http://mkgp.gov.si> (oktober 2009).
- Rosenzweig M., Wolpin K. 1985. Specific experience, household structure and intergenerational transfer: farm family land and labour arrangements in developing countries. *Q. j. econ.*, 100, Supplement; 961-987
- Rossier, R., Wyss, B. 2006. *Farm succession in Switzerland: Determinants and Process*. Dostopno na: <http://www.services.art.admin.ch/eaae96/abstracts/s31.pdf> (oktober 2008)
- Stiglbauer A., Weiss C. 2000. Family and non-family succession in the Upper-Austrian farm sector. *Cahiers d' économie et sociologie rurales*, 54, 1; 5-26.
- Weiss C. 1999. Farm growth and survival: Econometric evidence for individual farms in Upper Austria. *Am. J. Agric. Econ.*, 81,1; 103-116.

Izvedbo konference so podprli:

Univerza v Mariboru

*Fakulteta za kmetijstvo in
biosistemske vede*

Univerza v Ljubljani
Biotehniška fakulteta

Kmetijski inštitut Slovenije

Okus. Življenje. Vitalnost.